

## INLEIDING FOTOGRAFIE EN GESCHIEDENIS

Volgens Alfred Issendorf, de hoofdpersoon van Hermans' *Nooit meer slapen*, is de geschiedenis in te delen in drie tijdperken. In het eerste tijdvak kende de mens zijn spiegelbeeld niet: hij had zodoende geen 'ik' en kon zich geen vragen stellen over een 'zelf'. Niet Prometheus maar Narcissus luidde het tweede stadium in: de mens was voor zijn gevoel gelijk aan zijn spiegelbeeld. De ontwikkeling van de schilderkunst veranderde deze zekerheid niet, want als het portret in de ogen van de geportretteerde niet genoeg gelijkenis vertoonde, kon hij de schilder de schuld geven. Het derde tijdvak is begonnen met de uitvinding van de fotografie, toen de mens ontdekte dat hij meer van zijn spiegelbeeld of portret hield dan van zijn pasfoto, die immers de realiteit genadeloos weergeeft. De psychologie kwam tot bloei.

Hoe plausibel dit enigszins comteaanse schema is, moet ieder maar voor zichzelf beoordelen. Feit is wel dat de uitvinding van de fotografie grote gevolgen heeft gehad voor mens en maatschappij. Over de geschiedenis van de fotografie hebben we onlangs in verband met het 150-jarig bestaan van dit medium uitgebreid kunnen lezen. Maar hoe zit het als we object en subject omdraaien, en de fotografie van de geschiedenis beschouwen? Op welke wijze beïnvloedt het beschikbare fotomateriaal het *beeld* dat we van het verleden hebben, en in hoeverre is de foto als *bron* voor de historicus bruikbaar? Om met de eerste vraag te beginnen: de eerste associaties die bij het denken aan de Spaanse Burgeroorlog bij veel mensen opkomen, zijn de beroemde foto's van Robert Capa en W. Eugene Smith. De macht van de foto is zo sterk dat in films die zich in de jaren '20 en '30 afspelen dezelfde bruintinten overheersen, die zo kenmerkend zijn voor de -verkleurde- foto's uit die tijd. Er lijkt dus wel degelijk een relatie te bestaan tussen fotografie en geschiedbeeld, en wel een om met enige voorzichtigheid te benaderen. Dit leidt ons automatisch tot de vraag hoe de foto als bron te gebruiken is, wat een zeer gecompliceerde kwestie is, die nog maar sinds kort bestudeerd wordt. Vanwege het karakter van het medium lijkt enige terughoudendheid op zijn plaats, terwijl het aan de andere kant verbazingwekkend is om te zien hoeveel fotomateriaal nog op een verantwoorde historische behandeling en analyse ligt te wachten. Hoeveel zouden we niet kunnen leren van de bestudering van allerlei tot nu toe verwaarloosde fotocollecties en -archieven? Als historici tegenwoordig al gebruik maken van foto's, is dat voornamelijk omdat er op het laatste moment nog een 'treffend' plaatje op het boekomslag geplaatst moet worden.

Het zijn vragen en opmerkingen waarnaar tot nu toe weinig onderzoek is gedaan, en het leek de redactie van *Groniek* dan ook een goed idee om het thema-gedeelte van dit nummer hieraan te wijden. In het eerste artikel geeft

de Groningse historica T. de Vries een overzicht van het gebruik, en soms misbruik, van foto's als historische bron in de afgelopen anderhalve eeuw. Onder de titel 'Een foto zegt meer dan duizend woorden' benadrukt de directeur van het pas geopende Nederlandse Foto Archief, Flip Bool, de zeggingskracht die foto's van historische gebeurtenissen hebben, en verwondert zich over het weinig verantwoorde gebruik dat historici van dit materiaal maken. Maatschappijhistoricus Herman Selier gaat uitgebreid op deze problematiek in, en laat zijn artikel vergezeld gaan van een foto-essay waarin de beeldvorming over de jaren '50 en '60 in Nederland genuanceerd wordt. Rik Suermondt geeft aan de hand van zijn grootvader Willem Suermondt een beeld van het Brabantse dorpje Ravenstein rond de eeuwwisseling en in het slotartikel behandelt de Nijmeegse antropoloog en filosoof R. Corbey de invloed van de fotografie op de Europese beeldvorming van de Afrikaanse bevolking in de koloniale periode. We hopen dat dit nummer van *Groniek* een bescheiden bijdrage is in de discussie over het gebruik van de foto als bron, en wensen onze lezers veel lees- en kijkgenoegeen.



John Collier: Grandfather Romero. Trampas, New Mexico, 1943.

IN HET VOLGENDE NUMMER VAN

# GRONIEK

THEMA: WERELDBEELDEN

- \* De Griekse Geograaf Strabo
- \* Reizen in de Middeleeuwen
- \* Huygens en het Buitenaardse Leven
- \* Duitse Geopolitici aan het Begin van de 20<sup>e</sup> Eeuw
- \* Het Magische Wereldbeeld van de Aboriginals

EN IN HET SUPPLEMENT...

- \* Interview met Marina Warner
- \* Oud worden in de 19<sup>e</sup> Eeuw
- \* Boekrecensies



**Afb.1.** Edward Curtis: Chief Joseph, Edmund Meany, en een ongeïdentificeerde Nez Perce indiaan.